

DÉR CSABA DEZSŐ

PIROS, FEHÉR... ZÖLD?

Szervezői és látogatói vélemények a magyarországi fesztiválok „fenntartható fejlődéséről” a brit tendenciák tükrében

Tanulmányom alapját egy 2011-ben végzett kutatás nyújtja. Ez azt vizsgálja, hogy a hazai, nagy tömegeket vonzó fesztiválok milyen szerepet játszanak a fenntartható fejlődésben, mit gondol a fesztivállátogató közönség, és mit gondolnak maguk a szervezők erről. A nem reprezentatív kutatás, amely kvantitatív és kvalitatív módszert egyaránt felhasznált, felépítésében brit kutatásokat követ. Ezt a felmérést először 2006-ban az „A Greener Festival” nevű kampánycsoport társalapítója, Claire O'Neill végezte el, a kutatómunkát pedig tovább folytatta az azt követő évek során. A most olvasható tanulmány a magyarországi kutatás eredményeinek ismertetése mellett összehasonlítja a brit és a magyar fesztiváloknak a fenntartható fejlődésben játszott szerepét, a mindezeket meghatározó környezeti hatásokat és a közönségnek, valamint a szervezőknek a témáról alkotott véleményét.

Zöld hajtások

■ 2011. március 3-án, a brit nagykövetségen rendezett *Új utak a művészeti menedzsmentben* című nemzetközi konferencia nyitóelőadását Ben Challis, a Glastonbury Festivals Ltd. környezetvédelmi tanácsadója tartotta. Az előadás elsődlegesen a zenei fesztiválok fenntartható fejlődésben játszott szerepét ismertette, ezen belül is kiemelten foglalkozott a brit zeneipar ún. „zöld hajtásaival”.

A témát aktuálisnak gondolva úgy döntöttem, hogy elkészítem szakdolgozatíró hallgatóim bevonásával az „A Greener Festival” nevű kampánycsoport társalapítója, Claire O'Neill által 2006-ban

A nagy látogatottságú rendezvények óhatatlanul magas környezetterheléssel járnak: szerves és szerves hulladék keletkezésével, hang-, fényszennyezéssel, a természeti környezet sérülésével, nagyobb mértékű ivóvízfogyasztással...

elkezdett, majd a Buckinghamshire New University által 2008-ban folytatott brit kutatás magyar megfelelőjét, azaz megvizsgálom, hol és merre tart a hazai fesztiváloknek a fenntartható fejlődésben játszott szerepe a közönség, illetve a szervezők megítélése szerint. Fontosnak tartom megemlíteni, hogy a brit kutatások 2008 után is folytatódtak, de ezek eredményei már erősen kapcsolhatók a 2008 végén – a világon elsőként – elfogadott brit klímavédelmi törvény szabályozó rendszeréhez, illetve az ekörül zajló kommunikáció eddig elért sikereihez. Ez alapján már a 2009-ben végzett brit kutatások azt mutatták, hogy az Egyesült Királyság fesztiváljain egyre inkább összefüggés mutatkozik a közönség jegyvásárlása és a fesztiválok környezettudatos tevékenysége között; a fesztiválok – a jogszabály és a közönség igényének megfelelően – egyre nagyobb részben kezdenek átállni megújítható energiaforrásokra (szél- és napenergia, biodízel), miközben a közönséget is különböző akciókkal csalogatják a tömegközlekedés felé való elmozdulás irányába. A felmérés szerint az Egyesült Királyságban a Summer Sundae Weekender és Big Session fesztiválok Leicesterben, a Fire Gathering pedig Surrey-ben áramigényük jelentős részét zöld energiaszolgáltatókon keresztül oldották meg, ugyanakkor a Croissant Neuf Summer Party Monmouthshire-ben már 100 százalékban nap- és szélenergiát hasznosított.¹

Mitől zöld egy „Zöld Fesztivál”?

■ Bár a fesztiválok világszerte népszerűek, Magyarországot mégis joggal nevezi a sajtó a „Fesztiválok Országának”; évente több mint 3000 fesztivált rendeznek itt, amelyeken több százezer ember vesz részt. A nagy látogatottságú rendezvények óhatatlanul magas környezetterheléssel járnak: szerves és szervetlen hulladék keletkezésével, hang-, fény- szennyezéssel, a természeti környezet sérülésével, nagyobb mértékű ivóvízfogyasztással, por- és szén-dioxid-szennyezéssel, ezért ezen a területen kiemelten fontos a környezetvédelem hangsúlyozása. Magyarországon először 2006-ban a Független Ökológiai Központ Alapítvány fogalmazott meg ajánlásokat a zöld fesztiválok szervezéséhez; a publikáció emellett kiváló alapanyagként tekinthető a zöld fesztiválokhoz kapcsolódó kritériumok meghatározásánál is. A kiadvány bemutatja a fesztiválok környezeti hatásait, külön kiemelve azokat a szolgáltatásokat (programok, közlekedés, étkezés, szállás) és infrastruktúrát (energiaellátás, vízhasználat, szennyvízkezelés, hulladékkezelés), amelyek tekintetében környezetkímélő megoldásokat javasol.² A magyar kormányzat 2008-ban kezdte kidolgozni a „Zöld Fesztivál” cím elnyeréséhez szükséges kritériumrendszert a fesztiválszervező szakmával, illetve a zöld civil szervezetekkel együtt. Úgy tervezték, hogy a címet bármely magyar rendezvény, fesztivál elnyerheti, ha kitölti a jelentkezési lapot, és a meghatározott követelményrendszert teljesíti. A fesztiválok rendezőinek a koncepció szerint négy környezettudatos alapkövetelményt kötelező vállalniuk, és ezenfelül legalább négy szabadon választható kritériumot kell teljesíteniük a választható nyolcból. A „Zöld Fesztivál” megtisztelő címre minden rendezvény egy évig jogosult, és a következő évben újraigényelheti azt. A „Zöld Fesztivál” címetek először 2009-ben ítélték oda az arra érdemes fesztiváloknak, de gyakorlatilag a kezdeményezés mindaddig szinte csak az adott évre korlátozódott – 2009-ben hozzávetőleg tíz rendezvény kapta meg a címet –, mindamellett, hogy az akkor felállított kritériumrendszert több fesztivál azóta is igyekszik a magáévá tenni. A cím elnyeréséhez a kiíró alapkövetelményként említi a környezet eredeti állapotának helyreállítását, a szelektív hulladékgyűjtő szigetek kialakítását, a szervezett közösségi közlekedés megteremtését, illetve aktív szerepvállalást a közönség szemléletformálásában. A választható követelmények kategóriájába tartozik a környezetbarát beszerzések biztosítása, a porszennyezés csökkentése, a hulladékmegelőzés, a környezetterhelés részleges megváltása (szén-dioxid-kibocsátás minimalizálása), környezetkímélő fénytechnika és hangrendszer, a legkisebb tá-

volság elvének alkalmazása a beszállítók és beszerzések esetében, a víztakarékosság, valamint zöld projektmenedzser alkalmazása. A kritériumrendszer nemcsak könnyen teljesíthető, hanem saját, kreatív vállalásokat is lehetővé tesz (a választható követelmények utolsó pontja: egyéb vállalások, saját ötletek). Mindezek a kritériumok, úgy gondolom, jól körülhatárolják a zöld fesztiválok sajátosságait.³

A kutatás módszertana

■ 2011-es vizsgálatom kiindulópontja a 2006-os, Claire O'Neill által végzett felmérés volt, a kutatás ez alapján két részre tagolódott. A fesztivállátogatók részére készült, nem reprezentatív, kvantitatív jellegű részkutatáshoz kapcsolódó kérdőívben szereplő kilenc kérdés megegyezett a 2006-os kutatásban szereplőkkel. Az egyetlen új kérdés, amelyet a 2006-os brit felmérés nem tartalmazott, a következő volt: „10. Milyen hazai fesztivál(ok)on vett részt 2011-ben? (Több válasz is lehetséges.)” A lehetséges válaszok a következők voltak: „Sziget Fesztivál, VOLT Fesztivál, Balaton Sound, Hegyalja Fesztivál, Pannónia Fesztivál, Művészetek Völgye, Szegedi Ifjúsági Napok, EFOTT, Budapesti Tavasz Fesztivál, Egyéb (nevezze meg)”.⁴

A fesztivállátogatók részére készült kérdőíveket 2011 szeptemberében, a Budapesti Kommunikációs és Üzleti Főiskola 634 nappali és levelező tagozatos, felsőfokú szakképzésben, alapképzésben, illetve szakirányú továbbképzésben részt vevő hallgatója töltötte ki. A kutatáshoz demográfiai kérdés – hasonlóan a brit felméréshez – nem készült, de a bevont kurzusok létszámának, illetve jellegének ismeretében valószínűsíthető, hogy a kérdőívet kitöltők 90%-a a 18–30 éves korosztályhoz tartozik. A papíralapú felmérés, illetve annak feldolgozása a főiskola XIV. kerületi kampuszaiban történt.

A kutatás másik részét egy kvalitatív elemzés adta, ami a fesztiválszervezők számára készült; a mélyinterjú-kérdések megegyeztek a 2006-os brit kutatás kérdéseivel.⁵ A kérdésekre a következő szervezők, illetve fesztiválok képviselői adtak választ: Sziget Kulturális Szervezőiroda (Balaton Sound, Sziget, Gyereksziget és VOLT fesztivál), Szegedi Ifjúsági Napok, EFOTT, Hegyalja Fesztivál és a Váci Vigalom. A részkutatás 2011. október és december között zajlott szakdolgozatukat fesztiválszervezés témában készítő főiskolai hallgatók bevonásával.⁶

A brit kvantitatív kutatások eredményei

■ 2006-ban Claire O'Neill a már említett kutatást végezte el a brit fesztiválok környezetbarát gyakorlatainak feltérképezéséhez. A kvantitatív, nem reprezentatív elemzés 649 fesztivállátogató által kitöltött kérdőív alapján készült, emellett 15 fesztiválszervezőt kérdeztek meg a témában, mélyinterjú formában.

A 2006-os eredményekre épülve, 2008-ban a Buckinghamshire New University szervezésében újabb, nem reprezentatív kutatás indult, mely arra kereste a választ, hogy miként viszonyulnak a zenerajongók az élőzenei rendezvények környezetbarát gyakorlataihoz. Az elemzés 507 angliai, közel 600 finn, valamint 300 német és holland rajongó véleményére építhetett. A felmérések azt mutatták, hogy a brit fesztiválozók nyitottak a környezetbarát gyakorlatok irányában.

A 2008-as felmérés szerint az Egyesült Királyságban a megkérdezettek 80%-a gondolta azt, hogy a fesztiválokról kiszűrődő zajok „szennyezik” a környezetüket. A válaszadók 82%-a emellett úgy vélte, hogy a rendezvényeken keletkezett hulladék kezelése fontos tényező, 56%-uk szerint a fesztiválokhoz kapcsolódó szén-dioxid-kibocsátással foglalkozni kell. A fesztivállátogatók 60%-a aggódott a vízszennyezés, 53%-uk pedig a talajszennyezés miatt. A megkérdezettek 84%-a látta úgy, hogy a forgalomnak és a közlekedésnek negatív hatása van a környezetre. A 2006-os felmérés

eredményei szintén a forgalmat (70%), illetve a hulladékszennyezést (71%) találták a legfontosabb környezetkárosító hatásoknak.

Komoly változásnak könyvelhető el, hogy 2008-ban már a megkérdezettek 56%-át aggasztotta a szén-dioxid-kibocsátásból eredő környezetszennyezés, ami 26%-os növekedést jelentett az első felmérés eredményeihez képest.

2006-ban a szén-dioxid-kibocsátással kapcsolatos kérdésre érkezett a legtöbb „nem vagyok benne biztos” visszajelzés, pontosan 36%. Claire O’Neill szerint ez annak köszönhető, hogy a fesztivállátogatók nem voltak jártasak a szén-dioxid összetételét, illetve annak a fesztiválokhoz kapcsolódó létrejöttét illetően. Összesítve a megkérdezettek 30%-a értett egyet, és 36%-a nem értett egyet azzal, hogy a szén-dioxid-kibocsátás a fesztiválok „mellékterméke” lehet. „A „nem vagyok benne biztos” válaszok százalékos aránya 2008-ban 9%-ra csökkent, a fesztiválok és a szén-dioxid-kibocsátás összefüggéseivel egyet nem értők aránya pedig nem változott 2006 óta (34%). A szén-dioxid-kibocsátással összefüggő a járműforgalom kérdése is. 2008-ban a válaszadók 74%-a állította azt, hogy igénybe venné a tömegközlekedést, ha annak költségeit a jegyárak tartalmaznák, miközben 2006-ban a megkérdezettek csupán 65%-a adta ugyanezt a választ.

A 2006-os és 2008-as felmérés adatai alapján látható jelentős fejlődés vélhetően összefüggött a 2008 végén beiktatott klímavédelmi törvény elfogadását megelőző társadalmi kommunikációval. A törvény alapján az Egyesült Királyság többek között vállalta azt, hogy az 1990-es szinthez képest 2050-re 80%-kal csökkenti a szén-dioxid kibocsátását.

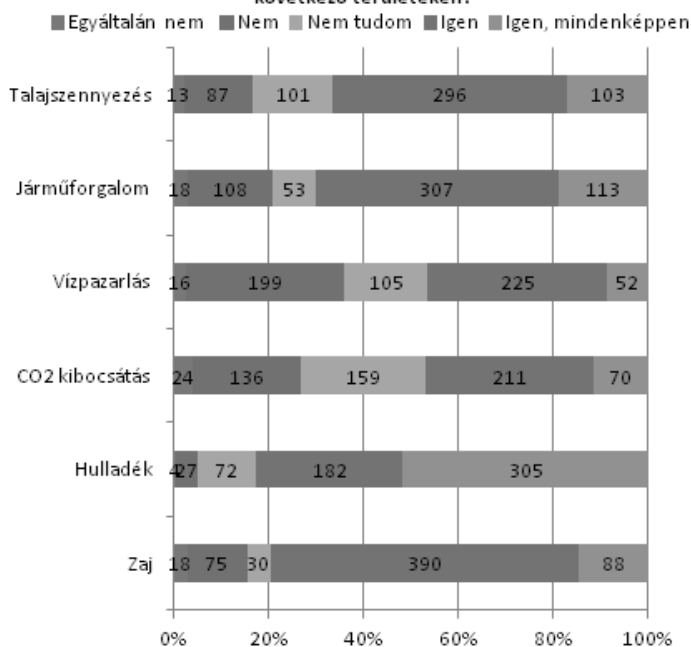
2008-ban a megkérdezettek 88%-a a szervezők felelősségét hangsúlyozta a fesztiválok környezetkárosító hatásainak kiküszöbölésében, ami nem változott jelentősen a 2006-os felmérés óta (91%). Ugyanakkor visszaesést tapasztalhatunk a saját felelősség megállapításánál; amíg 2006-ban a megkérdezettek 79%-a nyilatkozott erről pozitívan, 2008-ra ez az arány 57%-ra csökkent, miközben a helyi hatóságok felelőssége a kérdőíveket kitöltők szemszögéből valamelyest (36%-ról 42%-ra) emelkedett. 2006-ban a válaszadók 57%-a nyilatkozott úgy, hogy hajlandó többet fizetni a belépőjegyért, ha azt az összeget környezetbarát célokra fordítják, ez az arány 2008-ra már 47%-ra csökkent. Ehhez kapcsolódóan érdekes, hogy 2006-ban a megkérdezettek 57%-a támogatta az újrafelhasználható poharakat és evőeszközöket, 2008-ban már csak 39% adta ugyanezt a választ. A számokban tapasztalható visszaeséseket vélhetően a recesszió is befolyásolhatta, mindamellett, hogy az újrafelhasználható eszközök bevezetése sem vált be mindegyik fesztiválon.⁷

A magyar kvantitatív kutatás eredményei

■ A 2011 szeptemberében, a Budapesti Kommunikációs és Üzleti Főiskola 634 hallgatója körében végzett kvantitatív kutatás annak mutatója, hogy a magyar fesztiválók nyitottak a fenntartható fejlődés irányában.

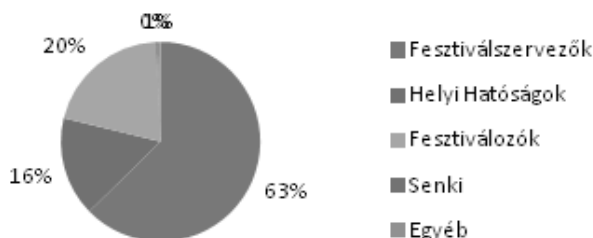
Az eredmények jól érzékeltetik, hogy a magyar fesztiválok közönsége, csakúgy, mint a briteké, többségében meg van győződve arról, hogy a fesztiválok nagyban befolyásolják környezetüket. Ezek közül is a hulladék- (82%) és zaj- (80%), illetve talajszennyezés (66%), valamint a járműforgalom (70%) azok, amelyek a vélemények szerint a leginkább potenciális környezetkárosító tevékenységek. Itt kiemelendő, hogy a magyar fesztiválok közönségének nagyobb része a rendezvényeken keletkezett hulladékkezelést kiemelt fontosságúnak tartja (51%). A magyar fesztiválozók nagy része (27%) azonban bizonytalan a fesztiválok vízpazarlásából és szén-dioxid-kibocsátásából eredő környezeti hatásában. A felmérés alapján az is egyértelmű, hogy a szén-dioxid-kibocsátás kapcsán a magyar közönség elenyésző százaléka (16%) lehet egyértelműen tisztában a fesztiválok szén-dioxid-kibocsátásának környezeti hatásaival.

1. Ön szerint a fesztiválok befolyásolják környezetüket a következő területeken?

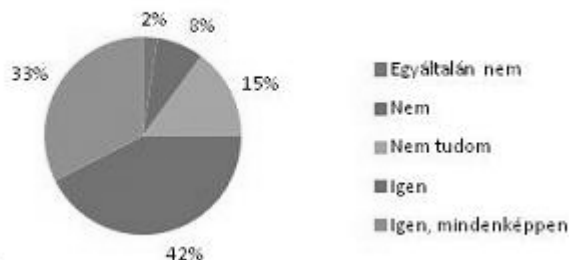
Forrás: Saját szerkesztés

2. Ön szerint kinek kellene felelősséget vállalnia egy fesztivál káros környezeti hatásainak elkerüléséért, illetve csökkentéséért?

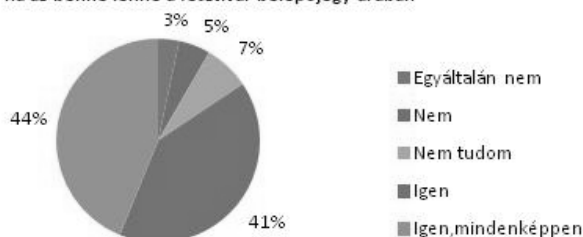
Forrás: Saját szerkesztés

3. Szelektíven gyűjteném a szemetet a fesztiválokon, ha ott lennének szelektív hulladékgyűjtő ládák.

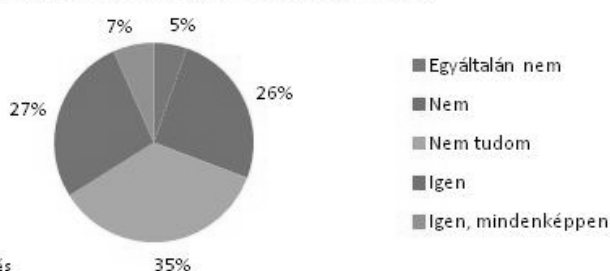
Forrás: Saját szerkesztés

4. Hajlandó lennék tömegközlekedési eszközzel utazni egy fesztiválra, ha az benne lenne a fesztivál belépőjegy árában

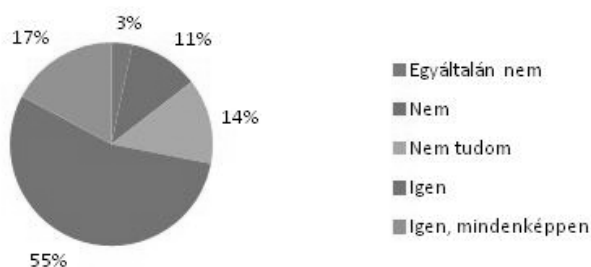
Forrás: Saját szerkesztés

5. Kész lennék magasabb jegyárat is fizetni akkor, ha az emelés a fesztivál környezetvédelme érdekében történne.

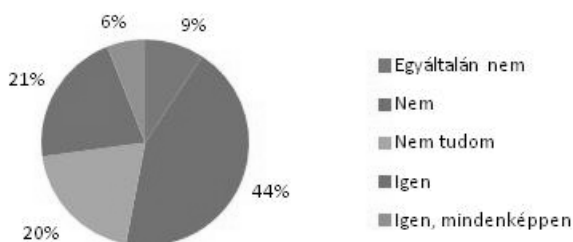
Forrás: Saját szerkesztés

6. A büfé-standoknak újrafelhasználható táányérokot és evőeszközöket kellene használniuk az eldobhatók helyett, akár kisebb összegű betétdíj ellenében is.

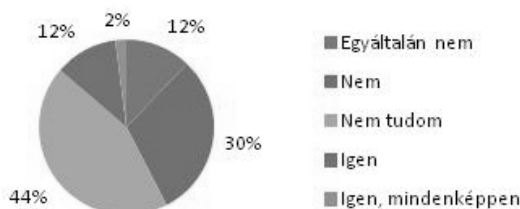
Forrás: Saját szerkesztés

7. A környezetvédelem számomra fontos tényező, amikor jegyet veszek egy fesztiválra

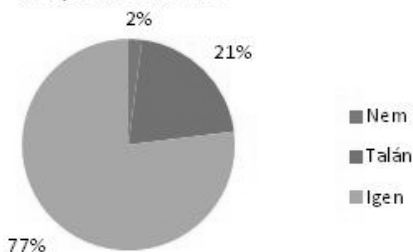
Forrás: Saját szerkesztés

8.A fesztiválok szolgáltatásai ellensúlyozzák azokat a környezeti károkat, amiket okozhatnak.

Forrás: Saját szerkesztés

9.Ön szerint minden fesztiválnak foglalkoznia kellene a környezet védelmével?

Forrás: Saját szerkesztés

A magyar fesztivállátogatók, ha felelősségüket nem is hangsúlyozzák, de a saját véleményük szerint szelektív hulladékgyűjtésre foghatók lennének (85%), illetve tömegközlekedési eszközzel is utaznának a fesztiválokra, ha a belépőjegy tartalmazná annak árát is (84%). Ugyanakkor a megkérdezettek csupán 27%-ának jutnak eszébe környezeti szempontok, amikor jegyet vált egy fesztiválra, 53%-uk pedig egyáltalán nem foglalkozik ezzel. Amint a brit, úgy a magyar fesztiválózóik jelentős (44%) része sem kapcsolja össze a fesztiválok szolgáltatásainak minőségét és a fesztiválok környezettudatos megnyilvánulásait. Az újrafelhasználható tányérok és evőeszközök azonban, úgy látszik, nálunk nagyobb sikert érnek el, mint a briteknél. A magyar fesztiválózóik többségükben egyetértenek ezek használatával, amelyekért hajlandók kisebb összegű betétdíjat is kifizetni (72%).

A fenntartható fejlődésben vállalt részvételüket tehát fontosnak ítélik a magyar fesztiválózóik is, mindaddig, amíg nem a pénztárcájuk rovására történik a környezetvédelem. A magyar közönség valószínűleg nem preferálná a jegyárak emelését a környezet védelmében. („Nem” és „Egyáltalán nem” válaszok aránya: 31%, „Nem tudom” válaszok aránya: 35%.)

Ahogy a brit, úgy a magyar fesztivállátogatók is egyetértenek tehát azzal, hogy a fesztiváloknak foglalkozniuk kell a környezetük védelmével (77%). A kérdés az, hogy kiket terhel felelősség e téren. Habár a britek a helyi hatóságok és saját maguk szerepét jóval komolyabbnak értékelik a kérdésben, mint a magyar válaszadók (20, illetve 25%), egyben egyetértenek: a fesztiválok káros környezeti hatásaiért elsősorban a szervezők tehető felelőssé (76%).⁸

■ A brit fesztiválszervezők 2006-os válaszai alapján látható, hogy a megkérdezett fesztiválok közel kétharmadának van környezetpolitikája vagy a szervezők különböző módon foglalkoznak a környezetvédelemmel rendezvényükön. Legtöbbször a szelektív hulladékgyűjtést és a közlekedéskorlátozást mint kiemelt területeket említették meg ezek közül; ezek azonosak a brit fesztivállátogatók által is kiemelten fontosnak tartott területekkel.⁹

A 2011-ben végzett felmérés alapján a magyar megkérdezettek közül mindenki foglalkozik környezetvédelemmel, ha nem is konkrét környezetvédelmi politikák, inkább környezetvédelmi gyakorlatok keretében. Ezek közül is kiemelendő a zajcsökkentés, illetve a hulladékkezelés, amelyet mindegyik interjúalany kiemelt.

A zajcsökkentés fontos feladata a fesztiváloknak, mert vagy természetvédelmi területeket érintenek, vagy pedig városi környezetben valósulnak meg. Amellett, hogy az utóbbi években a hangminőség nem romlott, hanem javult, a fesztiválok kevésbé zajosak a külvilág számára. Ez köszönhető például az úgynevezett Line Array típusú hangrendszereknek, amelyek irányított hangszugárzás előállítására képesek, egyrészt az elhelyezésük, másrészt az egyedi szoftveres technológiájuk miatt. A megkérdezett fesztiválszervezők többsége a hatóság ellenőrzése mellett rendszeresen méri a zajszintet, miközben az irányható hangok miatt a fesztiválok területén nincs kisebb hangerő.

A hulladékkezelés kapcsán elmondható, hogy a szelektív hulladékgyűjtés a fesztiválokon hamarabb indult el (2001 óta van jelen), mint a városokban az ilyen gyűjtőszigetek kihelyezése, és gyakorlatilag a megkérdezettek közül mindenki alkalmazza ezt. A hulladékcsökkentés, újrafelhasználás kapcsán több fesztiválon is bevált újítás például az ún. repohár használata, amelyet 2007-ben vezettek be először a hazai fesztiválpiacon. A repohár a fesztiválszervezők számára is költségcsökkentő tényezővé vált, mivel a szemétdíj így alacsonyabb lett. A szemétdíj csökkentéséhez járulnak hozzá a digitális infópontok is, amelyek a papíralapú kommunikációs, illetve marketingkommunikációs eszközöket helyettesítik.

A repohár akció azonban, hasonlóképpen a brit kutatások eredményeihez, nem minden fesztiválon váltotta be a hozzá fűzött reményeket, többek között azért sem, mert vizet és elektromos áramot kell hozzá használni. Ezek a fesztiválok inkább a komposztálható termékek bevezetését tekintik kiváló innovatív megoldásnak a környezetvédelem kapcsán. A fesztiválok során több száz köbméteres hulladék keletkezik, amelyben rengeteg az újrahasznosítható anyag. Az olyan evőeszközök például, mint azok a poharak, szalvéták, amelyek anyagát kukoricakeményítéssel préselik, biológiai úton lebomlanak. Amennyiben egy fesztiválon 1000 egységnyi hulladék keletkezik, abból 800 egység komposztálható lenne, amelybe beletartozik az ételhulladék is. Amit az összegyűjtött hulladékból ezután ki kell válogatni, az a PET palack és a fémhulladék, melyek ugyancsak újrahasznosíthatók.

A zaj, illetve hulladékszennyezés fontosságát a fesztivállátogatók is hasonlóan ítélik meg, mint a szervezők, ugyanakkor érdekes a forgalomból származó környezeti ártalmak kérdésének megítélése. A megkérdezett fesztiválok közül csak néhányan említették, milyen környezetkímélő megoldásokat biztosítanak a rendezvényük megközelítéséhez, a felsoroltak között voltak az ingyenes hajó- és tömegközlekedési járatok, az őrzött biciklitároló és az ún. útitárskereső rendszer működtetése. Ez jelentheti a magyar fesztiválok kitűnő tömegközlekedési megközelíthetőségét, illetve azt is, hogy a fesztiválozók elenyésző százaléka érkezik gépjárművel a rendezvényekre a britekhez képest. Mindenesetre a brit statisztikák alapján érdemes erre is fokozott figyelmet fordítani a szervezőknek. A Julie's Bicycle, egy klímaváltozással

foglalkozó, brit székhelyű zeneipari kezdeményezés megállapította, hogy 2008-ban a fesztiválok szén-dioxid kibocsátásának 68%-a a közönség utazásából származott.¹⁰

A válaszok alapján mind a brit, mind pedig a magyar fesztiválszervezők azon az állásponton vannak, hogy a környezetvédelem szerepe nem elsődrendű feladat, amennyiben a marketingszemponthoz veszik figyelembe. A szervezők megítélése alapján a fesztiválok közönsége egyre nagyobb figyelmet szentel a környezetvédelemre, bár a magyar szervezők azt is megemlégték, úgy érzik, az embereket a gyakorlatban kevésbé érdekli a környezetvédelem, mint az effajta tevékenység kommunikálásában. A divatos „társadalmi felelősségvállalás” szlogen miatt is egyre többen inkább egy kiváló PR-kommunikációs eszközt látnak a dologban, amivel a szponzorokat, támogatókat még érdekelttérbe lehet tenni a fesztivál támogatásában.

Látható, hogy a két ország fesztiválszervezői nem tartják feltétlenül versenyelőnynek a környezettudatos tevékenységet. Egyrészt mert úgy gondolják, ez már „elvárt” alaptevékenységnek számít egy fesztivál életében, a fenntartható fejlődés nem a versenyről, hanem a bolygóról szól. Másrészt vannak olyanok is, akik kifejezetten hátrányként élik meg az „extra” költségek miatt, amit egyébként a fellépőkre költhetnének.

Majdnem minden brit és magyar szervező is úgy gondolja, hogy a fesztiválok világában érezhető a környezettudatosság felé való elmozdulás. Megnyugtató az is, hogy mind a brit, mind pedig a hazai szervezők úgy vélik, a jó példa ösztönző erejű a környezettudatos gyakorlatok bevezetésénél. Ugyanakkor míg a brit szervezők a zöld gyakorlatok bevezetését ösztönző tényezők között jogi és pénzügyi aspektusokat tudnak kiemelni, addig a magyar fesztiválszervezők számára mindez csupán PR-kommunikációs eszköz marad.

Meglepő, hogy 2006-ban a megkérdezett brit szervezőknek csupán egyharmada ismert bármilyen, a „zöld” területet érintő jogszabályt a fesztiválokkal kapcsolatban. A törvényhozás ismert területei akkor kiterjedtek az egészségre és biztonságra, zajszennyezésre, helyi önkormányzatok szennyezési szabályzatára, a személtelésre és kibocsátási politikára és földszabályozásra. Sokan hitték – a 2008-as klímavédelmi törvényre is gondolva joggal –, hogy a környezetvédelmi jogi szabályozók bővülni fognak a közeljövőben. Különös figyelem irányult a fesztiválok környezetvédelmi költségeire, hiszen mint ahogy azt megállapították, a hulladékéltelhelyezés, az energia- és vízárak is folyamatosan növekednek. Ennek alapján feltételezték, hogy a környezetbarát út nemsokára olcsóbb utat is fog jelenteni.

A magyar válaszadók közül mindenki tudott említeni olyan szabályozott területet, jogszabályt vagy jogi szabályozót, ami a fesztiválok környezetvédelmi előírásaihoz kapcsolódik. A legtöbben az érintett, főképpen zajterheléshez kapcsolódó önkormányzati rendeleteket hozták szóba, valamint az EU, illetve központi kormányhivatalok vonatkozó előírásait. Szó esett emellett a szemétszállításhoz, a szennyvíz-eltávolításhoz, a termékdíj megfizetéséhez kapcsolódó jogi szabályozásról, illetve a lex West Balkánról is. Amit szinte mindenki problémaként említett, az egyrészt a fesztiválpiacon vonatkozó egységes szabályozás hiánya, illetve az általános jogszabályok állandó változásából adódó nehézségek. Nem meglepő ennek alapján, hogy a magyar fesztiválszervezők többsége nem tudott érdemben nyilatkozni a fesztiválokat érintő környezetvédelmi jogszabályok megszületését, az általános jogszabályok környezetvédelmi jellegű szigorítását illetően.

Következtetések

■ A két kutatás összehasonlítása alapján összességében megállapíthatjuk, hogy a brit és a magyar fesztiválszervezők, illetve fesztiválközönség gondolkodása a környe-

zettudatosság szempontjából nem tér el jelentősen egymástól. Ugyanakkor elmondható, hogy a fenntartható fejlődés elvének alkalmazásában élen járó Egyesült Királyságban a szervezőket – a téma PR-kommunikációs aspektusa mellett – a jogi és pénzügyi szempontok is környezettudatos tevékenységekre sarkallják; hozzá kell tennünk, ez utóbbi szempontok a recesszió ingadozásának a függvényei is. A bevezetett klímavédelmi törvény, illetve a már meglévő központi és helyi támogatás mellett számos brit fesztiválszervező gondolta úgy 2009-ben, hogy a látogatók jegyvásárlási hajlandósága egyre inkább összefügg a fesztiválok környezettudatos tevékenységével. A brit klímavédelmi törvénnyel párhuzamosan, illetve annak elfogadását követően nálunk is indultak kezdeményezések egy hasonló jogszabály elfogadására, ez azonban egyelőre csupán terv maradt. Állami ösztönzői szinten a 2009-es év számított kiemelkedőnek; az akkori Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium pályázatot hirdetett „Zöld Fesztivál” cím elnyeréséhez; emellett a fesztiválok olyan pályázati forrásokhoz is jutottak, amelyekből számos innovációs fejlesztést valósíthattak meg. (A Hegyalja Fesztivál például ebben az évben vezette be az ún. sűrű vizes technológiát, aminek alkalmazását – további pályázati források hiányában – később meg kellett szüntetnie.) A jelenlegi helyzet meghatározója a gazdasági recesszió, illetve a fesztiválok számára elérhető pályázati pénzek szűkössége. Az EU-pályázatok kapcsán a kultúra területéhez tartozó fesztiválmotívum jelenleg sem élvez prioritást, a 2011-es pályázati eredmények alapján a 700 fesztiváltámogatási kérelemből összesen 30-at hagyott jóvá a kultúra program kuratóriuma, ebben azonban nem szerepelt egy sem a magyarországi 42 pályázó közül. (Figyelemre méltó, hogy eközben az Európai Fesztiválszövetség 2011-es pályázatán a Sziget nyerte el az Európa Legjobb Nagy Fesztiválja díjat, az online közönségszavazatok alapján.) A központi támogatás megoldásaként a Nemzeti Kulturális Alap 2012-től működteti a Kulturális fesztiválok szakkollégiumát, azonban kérdéses, hogy a szakkollégium tudja-e ösztönözni a fesztiválok környezettudatos tevékenységét, vagy csak egyszerűen programtámogatást fog megvalósítani.

Mindamellet látható a felmérések alapján, hogy a magyar fesztivállátogatók nem kívánják többet fizetni azért, hogy a szórakozás mellett egy jó ügyet is szolgáljanak. A közönség csak akkor hajlandó a többletkiadásra, ha abból számára „megfogható” haszon származik. Például a felmérés rávilágít arra, hogy a megkérdezettek jelentős része (84%) tömegközlekedési eszközzel utazna a fesztiválra, ha az utazási költség benne lenne a jegyárban. Ez pedig mind a szervezők, mind a fesztiválozók, mind pedig a környezet számára hasznos lehet. A szervezők a jó gyakorlatok alkalmazása mellett is sokat tehetnek azért, hogy a látogatók környezettudatosabban viselkedjenek, nemcsak a fesztiválokon, hanem a mindennapi életben is. A szervezők válaszaikban kiemelték, hogy a fesztiválok egyik legfontosabb feladata a közönség szemléletformálása e téren. A kvantitatív felmérés eredményei alapján ezen belül is érdemes a fesztiválszervezőknek, illetve a szakmai szervezeteknek koncentrálniuk a szén-dioxid-kibocsátásból és vízszennyezésből eredő káros környezeti hatások bemutatására. A legnagyobb kihívást mégis az jelentheti, ha a hazai, több százezres fesztivállátogató közönség közül minél több látogatót sikerül megnyerniük a szelektív hulladékgyűjtés ügyének. Mert ha a környezettudatosságra lesz társadalmi igény Magyarországon, akkor lesznek hozzá jogi és pénzügyi ösztönzők is.

■ JEGYZETEK

1. Ben Challis: „Zöld” művészet és fenntartható fejlődés a zeneipar szemszögéből – Példák a világ zenei fesztiváljairól. In: Zachar Balázs – Dér Cs. Dezső (szerk.): *Új utak a művészeti menedzsmentben*. Arts & Business, Bp., 2011. 260–275; Claire O'Neill: *Green Shoots*, IQ Magazine, Q4, 2009. 22–23.
2. Richard Halmai – Kovács Bence (szerk.): *Ajánlások zöld fesztiválok szervezéséhez*, Független Ökológiai Központ Alapítvány, Bp., 2006.

3. Dér Cs. Dezső: *Miért jó „zöld”-nek lenni? A környezetvédelem helye a fesztiválok világában.* In: Fojtik János (szerk.): *MOK 2011 „Felelős Marketing”.* A Magyar Marketing Szövetség Marketing Oktatók Klubja 17. Országos Konferenciájának Kiadványa, Pécs, 2011; Farmasi Beatrix: *Zöld Fesztivál Díj.* Turizmus Bulletin 2008. 3. sz. 70.
4. A megkérdezettek által leglátogatottabb fesztiválok 2011-ben: Heineken Balaton Sound (29%); Sziget (25%), VOLT (14%); a fennmaradó 32%-on összesen 133 további fesztivál osztozott.
5. A mélyinterjú keretében feltett kérdések: „Van a fesztiválnak környezetvédelmi politikája, esetleg vannak környezetbarát gyakorlataik? Ez mely terület(ek)et érint és pontosan milyen eszközöket, tevékenységeket? A fesztivál közönségében mennyire tudatosul a rendezvény környezetbarát működése? Mit gondol, lehet versenyelőnyt nyerni azzal a fesztiválpiacon, hogy a rendezvény környezetbarát? Ha igen, mivel? Észrevehető, hogy a hazai fesztiválok életében van előremozdulás a környezetbarát működés irányában? Mik azok a leginkább ösztönző tényezők, amik miatt a fesztiválok környezetbarát gyakorlatokat vezetnek be? Melyek azok a környezetvédelmi jogszabályok, amelyek érintik a fesztiválszervezőket/fesztiválokat? Mit gondol, lesz növekedés a fesztiválokat érintő környezetvédelmi jogszabályokat illetően?”
6. Ezúton szeretnék köszönetet mondani hallgatóimnak, név szerint Bálint Zsófiának, Camara Fatim Natalynak, Csikós Viktóriának, Foczkó Dalmának, Skobrák Nórának, Szepesi Boglárkának és Vonnák Hannának, valamint az interjúalanyoknak: Benis Dánielnek, a Sziget Kft. háttértechnikai vezetőjének; Bukovinszky Bélának, a Hegyalja Fesztivál stratégiai marketing vezetőjének; Dancsok Reginának, az EFOTT sajtóreferensnek; Dominus Ákosnak, a Sziget Kft. programvezetőjének; Gajdán Bálintnak, a Szegedi Ifjúsági Napok főszerzőjének; Tóth Tibornak, a Sziget Kft. szolgáltatásfejlesztési vezetőjének; Vidó Andreának, a Gyereksziget projektvezetőjének és Vigh Mihálynak, a Váci Városimázs Nonprofit Kft. vezetőjének.
7. Claire O’Neill: *Should UK Music Festival Organisers Implement Environmentally Friendly Practices into Event Management?* <http://www.agreenerfestival.com>, 2006 (2013. 01. 25.) (a továbbiakban O’Neill 2006); Sam Hinde: *Music Fans Want Green Events!* <http://www.agreenerfestival.com>, 2008. (2013. 01. 25.)
8. Itt kell megemlítenünk, hogy a brit kutatás nem a válaszok, hanem a válaszadók százalékos megoszlása alapján elemzi az értékeket, ezért mi is ezt a módszert alkalmazzuk az összehasonlítás érdekében.
9. O’Neill 2006.
10. Catherine Bottrill – Meegan Jones – Stavros Papageorgiou: *Jam Packed Part I.: Audience Travel Emissions from Festivals*, <http://www.juliesbicycle.com>, 2009. (2013. 01. 25.)

